

*Le chasosko plano kadal temi sikavel andre: le bare dyesa,
la respunzako zhanipe, thaj le jekhaveresko zhutipe*

•

*Foglalkozástervezet roma/cigány hagyományok, ünnep,
felelősségvállalás, egymás segítése témakörökben*

Kethane avuciji

*Le chasosko plano kadal temi sikavel andre: le bare dyesa,
la respunzako zhanipe, thaj le jekhaveresko zhutipe*

•

Közös kincseink

*Foglalkozástervezet roma/cigány hagyományok, ünnep,
felelősségvállalás, egymás segítése témakörökben*

Avri del: Boldog Ceferino Inshtitucija 2021 / Kiadja: Boldog Ceferino Intézet 2021

Sherutno Editori: Székely János o direktori / Felelős kiadó: Székely János igazgató

Getosardas: Hegedűs József / Összeállította: Hegedűs József

Grafikushori: Kransznai Gita / Grafikus: Kransznai Gita

Boldasles: Mezei Tímea / Fordító: Mezei Tímea

Lektori: Buzás-Hábel Géza / Lektor: Buzás-Hábel Géza

Editorica: Bángi-Magyar Anna / Szerkesztő: Bángi-Magyar Anna

E hertija o ROMA-NEMZ-KUL-21-0672 projekto si.
Savo o Andruno Politikako Ministirumo zhutisardas.

„Belügyminisztérium megbízásából

a Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság által

„Roma nemzetiségi kulturális kezdeményezések 2021. évi költségvetési támogatása”
címmel kiírt pályázat keretében ROMA-NEMZ-KUL-21-A-0672”

Kethane avuciji

*Le chasosko plano kadal temi sikavel andre: le bare dyesa,
la respunzako zhanipe, thaj le jekhavevesko zhutipe*

.

Közös kincseink

*Foglalkozástervezet roma/cigány hagyományok,
ünnepek, felelősségvállalás, egymás segítése
témakörökben*

E angluni vorba

E Boldog Ceferino Institucija pasha le rashejeski butyi kamelas te zuravel e romani kultura ande thanutne komuni. Amara butyako fundo o dialogo si, savo shaj zurarel le ternengo romipe.

Anda kodo getosardam kadale chasonge planura, save andar le romane lyakura si, hoj kethane zhanas te keras butyi le romenca thaj vi le gazhenca ande'kh inkuzivno krujalipe, shaj avel kodo akarsosko khetanipesko programo, shaj hasnisaras andej shkola vaj andej khangeri.

Imbinas kodole manushenge, kon le sherutne khangerake vaj niposke bare dyesa neve metodushosa kamen andre te sikaven. Shaj gindinas pa la Baxtalya Emiliako sherunto dyes savo ando januari pe 25-to dyes si, vaj o Mashkarthemutno Romano Dyes, savo ando apirlishi pe 8-to dyes inkren, vaj kothe si inke ando majushi pe 4-to dyes Baxtale Cefferinovosko dyes vaj o Phorrajmos savo ando agustushi pe 2-to dyes inkren.

Andel chasongo planura le farbaripeske, le bashajipeske thaj la litareturake kreaciji sikavas andre, kodolenge sherute temi si le lyakura, le bare dyesa, e lossh, la respunzako zhanipe thaj o zhutipe.

Nais, le romane boldipeske, vi pe avrutni phuv shaj zhanen te hasnisaren amari butyi.

Te primin but kamipesa amara serijako angluno kotor.

Előszó

A Boldog Ceferino Intézet pasztorációs célkitűzései mellett szeretné a roma kultúra eszközeivel is erősíteni a helyi közösségeket. Párbeszédre épülő anyagunk így hozzájárulhat a fiatal nemzedékek identitásának megerősödéséhez.

Ezért hoztuk létre ezeket a tematikus óravázlatokat, amelyek a roma hagyományokból merítve, roma és nem roma származásúak bevonásával megvalósuló közösségi eseményeken, akár egyház-községi vagy iskolai keretek között is alkalmazhatóak.

Ajánljuk mindazok figyelmébe, akik az év kiemelkedő egyházi és nemzetiségi ünnepein közös emberi értékeink újszerű bemutatására törekszenek. Gondoljunk itt többek között a január 25-ei Boldog Emília emléknapra, az április 8-ai roma világnapra, a május 4-ei Giménez Malla Boldog Ceferino emléknapra, a roma holokauszt megemlékezésekre augusztus 2-án, vagy a december 18-án ünnepelt nemzetiségek napjára.

Témavázlatainkban képzőművészeti, zenei és irodalmi vagy népmesei alkotásokat javasolunk, amelyek fő témái a hagyományok, ünnep és vidámság, felelősségvállalás, valamint egymás segítése.

A lovári fordításnak köszönhetően határainkon túl is alkalmazható anyagot készítettünk.

Fogadják szeretettel sorozatunk első darabjait!

Imbisaripe

Le shtar chasonge planura trine diferentnone grupposke avilas te getorsadime, ba udyan kodo resinasa. Le chasongi resin kodo si, hoj zuravel selduj identitashura, romano vaj ungriko (gazhikano) idetitasho vaj romano thaj varisosko kavere niposko idetitasho.

Ande Ungriko Them mashkar le romane gruppura kaverimata shaj dikhas, hatyaras. Si kasave grupura save inke inkren le tradiciji, vorbisaren romanes thaj si kasave gruppura save aba xasade pengi shib thaj pengi kultura.

Pel Chasura le shavora, t'aven von akarsoske bershenge, shaj pizharen la lasha didaktikasa kasava kulturake kotora shaj pinzharen, sar o khelipe, o bashajipe, le paramichi, ba anda pesko romipe shajipe putredyol pe kodo, hoj formazisaren le romane vitezone / superheroske karakterura.

Le chasonge resina ande xurde kotora ande chasonge plaunra tele iskirisardem.

Instrumentura:

- omane instrumentura: e bradyi, e balaji, e roj, o gitáro
- e tabla, le iskirisarimaske instrumentura (e kreta, o filco)
- o projektoro, instrumento so glaso del / glasoski lada
- hertiji, le iskirisarimasko instrumentura
- diavesko rindo

Ajánlás

A négy foglalkozástervezet három különböző korcsoport részére készült, de azonos céllal: a foglalkozáson részt vevő gyerekek roma és roma–magyar, vagy roma és más nemzettel azonos kettős identitásának erősítésére.

Magyarországon a roma társadalom egyes csoportjai között jelentős eltérések tapasztalhatóak. Egyes csoportok máig hagyományaik szerint élnek, saját nyelvüket beszélik, míg más csoportok kultúrájukat, nyelvüket már elvesztették.

A foglalkozásokon részt vevők ennek alapján az aktuális korcsoportnak megfelelő módszertani elemekkel és megfelelő mélységben olyan alapvető kultúraelemeket ismerhetnek meg, mint a tánc, a zene, a mesék, de saját roma identitásuk érdekében cigány szuperhős megalkotására is lehetőség nyílik.

A foglalkozások céljait részletesen külön-külön, a foglalkozások leírásában közlöm.

Eszközigény:

- roma folklórhangszerek: kanná, kanalak, gitár;
- tábla, íróeszköz (kréta vagy filc);
- projektor, hangszórók;
- lapok, író-, rajzeszközök;
- előre elkészített diasorozat.

Amare dada

Bershengo gruppo: Andej ovoda (3-6 bershenge shavora)

Ande kado plano kodole shavorengé getosardam kon inke andej ovoda/xurdin phiren. Andre sikavas perdal pe kado plano khelipesa, bashajipesa thaj tradicijanca jekh interaktivno chaso. Duj zhene inkren kado chaso jekh mursh thaj jekh zhuvlyi¹. Selduj zhene romane karakterura trubun hoj andre te sikaven, anda kado tradicionalni romane gada trubun te phiraven lenge. Le karakterura tela o chaso ande peske rolla ashon, le butya kethane sikaven andre vaj pala jekhaverste. Le mursesko karaktero sikavel andre o romano bashajipe la zhuvalyako karektero apol o tradicionalno romano khelipe sikavel andre.

¹ O sityari/E sityarica shaj si gazho/gazhi numa vazno-j, hoj von pinzharen le romani kultura.

Őseink

Korosztály: óvodás (3–6 éves)

Ebben a tervezetben az óvodás korcsoport képességeit figyelembe véve egy meséből, zenéből és táncból összeállított interaktív hagyományőrző foglalkozást mutatok be. A foglalkozást két személy, egy nő és egy férfi vezeti¹, mindketten roma népviseletben, tradicionális roma karaktereket megformálva. A karakterek végig szerepükben maradnak, a foglalkozásokat felváltva vagy együtt vezetik. A férfi karakter jártas a roma zenei folklórban, a nő a cigány néptáncban. A gyerekek körben ülnek.

¹ A foglalkozásvezetőknek nem szükséges roma származásúnak lenniük, elegendő, ha a roma kultúra ezen elemeit megfelelő fokon ismerik, át tudják adni.

1. O tufano, maj pekela o kham

Kado khelipe ande intrego luma pinzhardo si, „le brishidesko keripe”², kade lashi voja zhanas te keras le shavorenge.

La zhuvlyako karaktero (sityarica) ande'kh fantazijako vesh ingrel le shavoren. Le brishidesko keripeske khelipesa kerel lashi voja le shavorenge. Tala kadi vrama zhi kana inker o khelipe, e sityarica andre sikavel hoj soske fazushura si ande'kh tufano, kana ashol o brishind kodo phenel e sityarica, hoj ande'kh veshesko mashkar reslam thaj ande'kh romani kompanija.

E resin: *a Le shavorenga fantazijake zhutipesa kasavo krujalipe formazil o sityari/e sityarica kodoletar lasha vojasa ashunen po chaso.*

E vrama: 10 minuci

2. Paramichi krujal e jag

Le murshesko karaktero, sar jekh phuro rom phenel le shavorenge Andar le chiriklya kerdyilam³ romane niposki paramicha (legenda).

E resin: *hoj le shavora perdal po karaktero kon phenel e paramicha thaj perdal pej paramicha perdal zhanen te trajon, hoj dulmut sosko sas kana le roma krujal e jag ashunde le paramichi.*

E vrama: 10 minuci

3. Sar voja kerdine le roma?

Kon inkrel o chaso (o sityari) phenel le shavorenge, hoj dulmut kana le roma nomadicko trajo trajile, nasle but bashajimaske istrumentura, kana bashade kodol dyelura/ butya hasnisarde pasha o bashajipe save krujal lende sas.

2 Le shavora keren jekh kruja, o sityari/sityarica, voj pushel le shavora, hoj te keren kado, so voj sikavela. Anglunovar biglasosko, lokhes malavkerel lesko/ lako pulpa palmasa. Pala kodo majsigo thaj majzuralo malavkerel, maj vi lesko/ lako punresa dobolila. Pe kado o tufano zuraes baro-j. Te boldines kerel kado, atunchi pityal o brishind, maj tordyol-tar.

3 https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/a_vilag_letra/pages/avl_02_madarakbol.htm 2021.okt.10.

1. Vihar, majd napsütés

Ez a feladat egy világszerte elterjedt gyakorlat, az „esőcsinálás”, illetve a mesélő segítségével megalapozza a foglalkozás hangulatát.

A női karakter egy képzeletbeli erdőbe kalauzolja a résztvevő gyerekeket, a hangulat erősítésének érdekében elvégzik az „esőcsináló játékot”², közben a mesélő hangulatot fest, narrálja a vihar szakaszait. Ahogy az eső eláll, a mesélő elmondja, hogy az eső elállt, és egy erdőben, egy cigánytábor közepén ülnek.

Cél: *a gyerekek fantáziájára hagyatkozva, a foglalkozásvezető segítségével megteremteni azt a figyelmet, érdeklődést, azt a hangulatot, ami izgalmassá teszi a foglalkozást.*

Időkeret: 10 perc

2. Mese a tűz körül

A férfi karakter mesemondó öreg cigányt alakítva elmondja a Madarakból lettünk című népszerű oláh cigány eredetmondát.³

Cél: *hogy a mesélő karakterén, és a történeten keresztül a gyerekek élményszerűen megtapasztalják a régi korokra jellemző tábortűz és a cigány mesemondó karakterének hangulatát.*

Időkeret: 10 perc

3. Hogy mulattak a cigányok?

A feladat vezetője elmeséli, hogy a cigányoknak a vándorlás során kevés eszközük volt, így azzal zenéltek, amivel tudtak, ennek alapján a rendelkezésre álló eszközökkel fogunk együtt zenélni.

2 A résztvevők körben állnak és a játékvezető megkér mindenkit, hogy azt csinálja, amit ő mutat. Először nagyon halkan, finoman, lassan ütögetni kezd mind két combját a tenyerével. Utána egyre gyorsabban és erősebben ütögeti, aztán a lábaival dobogni is kezd. Ekkor tombol a vihar. Ha fordítva csinálja végig ugyanezt, akkor csepereg, majd eláll az eső.

3 Ld. sulinet.hu angol és magyar nyelven https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/a_vilag_letra/pages/avl_02_madarakbol.htm 2021. okt. 10.

Le shavorenge andre trubun te sikaven, hoj sar bashade le roma ande dulmutani vrama, kade numa kodole bashajimaske insrumenura trubun te hasnin so si. Kasave sar, o gitáro, e roj, e bradyi, e balaji thaj pasha kodol shaj keren mujesko begevo, najutno glaso (chetiteshi), palmango glaso (tapsho) thaj o flujeripe. Ande kadi butyi majlasho si te jekh biphari gilyi hasnisarel o sityari ande soste skurto si o teksto.

Kade trubul avri te den le shavorenge e butyi, hoj sakon mishto te hatyaren pen ande late, shaj avel kasavo shavoro kon chi kamel te gilyabel ba jilesa khelelpe pej bradyi. Kana aba sakon zhanen e gilyi ande duj gruppura shuvel o sityari le shavoren.

Kon mishto bashade kodol majdur shaj bashaven le sityaresa thaj le gruposko kaver kotor la sityaricasa tradicionalno romano khelipe sityol.

E resin: hoj le shavoren te pinzharen, hoj sar kerdyilas o tradicionalno romano bashajipe thaj o khelipe thaj hoj perdal te trajon, hoj soski bari lossh del o kethano beshajipe.

E vrama: 15 minuci

4. Le roma khelen krujal e jag

Ande kadi butyi o siyari le romane nipoško khelipe sityarel. le shavora parudyon, kon bashade von khelena, kon khelde von bashavena.

E resin: *hoj le shavora te sityon le tradicialno romano bashajipe, thaj khelipe, thaj perdal pe kadi butyi perdal trajon le kethanipeski lossh thaj hoj te zuradyol le shavorenge romipesko zhanipe.*

E vrama: 10 minuci

A hagyományos roma zenei folklór elemeit mutatjuk be, és sajátíttatjuk el a gyerekekkel. Ezek a többszólamú ének, a szájbőgő, a csettintés, tapsolás, füttyülés, illetve olyan hangszerek, mint kanna, teknő, kanál, gitár. A feladat során egy egyszerű cigány dallamot és egy néhány soros szöveget érdemes használni. A feladat során a vezető figyel a gyerekek különböző képességeire, igyekszik mindenkinek olyan szerepkört találni, amiben eredményes, és sikerélményhez juthat. Pl.: akadhat olyan gyerek, aki nem szívesen énekel, de szívesen kannázik.

A következő feladat a már begyakorolt ritmusokra, dallamra épül. A gyerekek közül a leglelkesebbek továbbra is zenélhetnek, a feladat vezetőjével, a többiek a másik vezetővel megtanulják a hagyományos cigány tánc alaplépéseit.

A feladat célja a cigány zenei folklór eredetének megismertetése, a közös zenélés örömeinek élményszerű megtapasztalása.

Eszközигény: roma folklórhangszerek: kanna, kanalak, gitár. (ezek nélkül is megvalósítható)

Időkeret: 15 perc

4. A cigányok táncolnak a tűz körül.

Ebben a feladatban a vezető a vállalkozó gyerekeknek cigány néptáncot tanít, amit az előző feladatban elsajátítottak alapján a gyerekek egy másik csoportja kísér zenével.

Cél: *a roma néptánc alapvető mozdulatainak elsajátíttatása, a mozgáson keresztül a közösségi lét örömeinek felfedezése, roma identitás erősítése.*

Időkeret: 10 perc

Le romane superni vitezura/Superherura

Bershengo gruppo: ande telune klassura (7-10 bershenge shavora)

Ande kodi butyi trubul te mukhen hoj le shavora penga fantazijasa sar le 6-10 bershenge opre cirden jekhe vitezosko karektero, kade hoj opre te hasnisaren kodol zhanimata save sityile aba pa o romipe, sar le lyakura, romane tradidicionalne niposko uravipe thaj le romenge andrune avuciji.

1. Romani paramicha: O rom ando jado⁴

Ande kadi butyi pala la paramichako ginavipe perdal trubun te vorbisaren hoj so sas ande paramicha thaj soski sas, thaj pa le paramichako vitezo/hero kethane trubul te kiden, hoj sosko si

⁴ Cigány a pokolban in: Mért nem tudnak a fák járni? – Erdélyi cigány népmesék. Gutenberg Kiadó, Csíkszereda, 2015. 39. old.

A cigány szuperhős

Korosztály: alsó tagozatos (7–10 éves)

Ebben a tervezetben az alsós korcsoport aktuális érdeklődési körére, erősen működő fantáziájára alapozva a cigányság kulturális elemeit, hagyományos viseletét, belső értékeit felhasználva elképzelünk egy roma szuperhőst.

1. Cigány mese: A cigány a pokolban⁴

A foglalkozás során a mese elolvasása, majd a mese elemzése után, a főhős legfontosabb tulajdonságainak összegyűjtésével. (okos, bátor, higgadt) a gyerekek maguk is azonosulni tudnak a hőssel.

⁴ Cigány a pokolban in: Mért nem tudnak a fák járni? – Erdélyi cigány népmesék. Gutenberg Kiadó, Csíkszereda, 2015. 39. old.

(godyaver, tromano, pachaslo), le shavora ande pengi fantazija andel „vitezaki morchi” shaj hatyaren pen.

Andel shkoli unyivar vorbisaren pa o romipe, le romane shavorenga shkolaki motivacija majkovli si sar le raklenge. Anda kodo zurales vazhno-j, te kado chaso ande'kh shkola si, hoj le hatyarimata aba andel chasonge anglune minuci opre te tatyaras pozitivnones perdal pe la paramichako romano karaktero.

E resin: *La pacipijake karekterosa voja keras le shavorenge pasha le chasoski tema.*

Instrumentura: E paramichae

Időkeret: 10 perc

2. Instrumentura: E paramicha

Ande kadi butyi kethane trubul te kiden le shavorenge hoj soko si o romipe pala kodo pa le vitezura/superherura kidas kethane hoj von soske si. Le shavorenge trubul vi le kipura keren /rajzolin pal karakterura thaj kade trubun opre te iskirn lenge pasha lende hoj, soske si, vazhno-j hoj vi le andrune thaj avrutne avuciji kethane t'aven kidime.

Le phushimata:

Pa soste shaj pinzhares opre jekh romane manushes?

Pa soste shaj pinzhares opre jekh vitezoz/superhiros?

Te jekh vetezo/superhero shaj avesas soske superno zor kamesas?

Sar zbutisaresas tyira familijange, tyire amalenge thaj tyire krujalipeske?

Ando iskiripe pa le roma t'aven tele iskirime, hoj sogodi so trubun te zhanen pa le romane tradicionalni gada, sar e lungo coxa, o mashkaresko, kali kalca, o punraglipe, e mustaca, lungi bal, le somnakaja.

Mivel az iskolában ritkán esik szó a cigányságról, a cigány gyerekeknek a többségi társadalomhoz képest gyengébb az iskolai motivációja, így egy foglalkozásnak – főleg, ha az iskolai, tanórai keretek között zajlik – fontos eleme a ráhangolódás, az első benyomás. Ezzel a mesével a roma karaktert már az óra elején középpontba helyezzük.

Cél: *hogy a mesében szereplő cigány legény történetével ráhangoljuk a gyerekeket a foglalkozás témájára.*

Eszközanyag: a mese szövege

Időkeret: 10 perc

2. A cigány és a szuperhős jellemzése

Ebben a feladatban ismertetjük, ill. közösen összegyűjtjük a cigányság, majd ez után a szuperhősök általános jellemzőit a táblára egymás mellé készített rajzokkal, felsorolással. A külső és a belső tulajdonságok egyaránt fontosak.

Kérdések:

Miről lehet megismerni egy romát?

Miről lehet megismerni egy szuperhőst?

Szuperhősként milyen szupererőd lenne?

Hogyan segítenél családodon, barátaidon, közösségeden?

A felsorolásban a cigánynál szerepeljenek a roma népviselet jellemző elemei, úgymint hosszú szoknya, mellény, öltönytadrág, mezítlábasság, bajusz, arany ékszerek, hosszú kibontott haj stb. Belső tulajdonságok között szerepeljen a bátorság, ész, erő mellett a család egyén fölé helyezése, az osztozkodás, a vidámság.

A szuperhős külső jegyei, pl. az éles tekintet, erős testalkat, (vagy a szupererőnek megfelelő) belső jegyei: a céltudatosság, nemes szív, valamilyen szupererő.

Mashkar le andrune avucija t'aven kothe, kasave sar o tromipe, e godyi, e zor, la familijako kamipe, e lossh, thaj o kothedinipe. Le vitezoske/superheroske avrutne avuciji si hoj mishto dikhel, zuralo trupo siles, thaj leske andrune avuciji si sar, o lasho jilo siles, zhanel hoj so kamel, thaj varisosko superno zor siles. Pasha selduj karakterura te kidas anava.

Pasha le romano karaktero kasave romane anava te kidas kethane save vi adyes trajon ande romane komuni. Te mukhas, hoj kadale anava le shavora te kiden kethane, pasha o vitezo/superhero apol te kiden kethane penge fajni vitezura/superherura save andar televizija pinzharen. Kade motivacija shaj das lenge hoj kethane gindisarenpe thaj hoj kethane kreacija keren.

E resin: *hoj le shavorenge vizionalnones andre te sikavas thaj majpashe te anas le romesko thaj vitezoske/superheroske karakterura, hoj kade te „putren avri” penge jakha thaj te pinzharen opre le rompeske avuciji.*

Le instrumentura: E tabla, le iskirimasko instrumento/irka

E vrama: 10 minuci

3. O romano vitezo/superhero

La butyako legmajvazhno kotor kado si! So kethane kidine le shavora pa o romano karaktero thaj pal vitezosko karaktero opre te iskiril pej tabla o sityari/ e sityarica thaj save chache si mashkar lende pe selduj karakterura kodol avri alosaren kethane. Kadalesa le shavora romano vitezo/superhero shaj formazisaren penga fantazijasa, shaj keren jekh karaktero kethane, ba vi kodo shaj avel, hoj sakon keren korkore jekh karekter peske. Shaj formazin vi la zhuvlyaka karakterica, ke kade opre zhanas te akhras e sama, hoj le romane zhuvalya, sar deja soski vazhno butyi keren. Kana „lindrarde” sosko karaktero vaj soke karakterura kamen te formazisaren, atunchi o sityari / sityarica le papirosha, irki del lenge, hoj ande chasongo paluno kotor „po trajo” akharen le karakteros / karakteron.

Mindkét karakternél soroljunk jellemző neveket. A cigány karakternél soroljunk cigányneveket, amik a legtöbb ragadványnévhez hasonlóan napjainkban is funkcionálnak roma közösségekben. A roma és a szuperhős nevek gyűjtésénél engedjük, hogy a gyerekek sorakoztassák fel kedvenc szuperhőseik nevét, illetve a saját közösségükben használatos neveket, ezzel is motiválva őket a közös gondolkodásra, alkotásra.

Cél: *hogy a gyerekek számára vizuálisan is megjelenítsük, közel hozzuk a „cigány” és a „szuperhős” fogalmakat, mélyítsük, tudatosítsuk, nyissuk fel a szemüket a cigányság értékeire.*

Eszközigény: tábla, íróeszköz

Időkeret: 10 perc

3. A cigány szuperhős

A foglalkozás csúcspontja ez a feladat. A táblán felsorolt roma, illetve szuperhős halmazok metszetéből az osztálynak roma szuperhőst vagy akár szuperhősöket kell alkotnia. Lehet egyetlen karakter, de akár minden gyerek kitalálhat egy sajátot. Érdemes lehet akár női szuperhőst létrehozni, különös tekintettel a roma anyák egyébként is fontos szerepére. A karakter(ek) közös megálmodása után a gyerekek nagy méretű lapokat, íróeszközöket kapnak, hogy a foglalkozás hátralévő részében saját elképzeléseik szerint ábrázolják a kitalált roma szuperhőst. A foglalkozás vezetője ez idő alatt a gyerekek közt vándorolva egyenként segít kérdésekkel, inspirációval.

Az elkészült rajzokat az alkotó bemutathatja, illetve azokból kiállítás szervezhető, a leginkább ötletes, legszebb munkák díjazhatóak – érdemes olyan ajándékot adni, ami szétosztható a csoport tagjai között.

Tela kadi vrama o sityari/e sityarica phirkerel ande klassoski soba mashkar le shave, thaj zhutimaske phushimatonca del inshpracija le shavorenge. Kana agorisarde le kreacijanca andar lende shaj keren jekh andre tordyaripe. Le shavoren shaj das varisoski kasavi mita, savi kethani si le klassoske

E resin: *kodo si, hoj pa o romipe majpozitivno kipo das le shavorenge, thaj hoj opre akharas e sama ande penge komuni soske shukarimata si, kade shaj zuraras pengo romipe, thaj shaj zbutisaras len hoj „majsastes” dikhen pe pende.*

Le instrumentura: A/3 hertiji, le iskirimasko instrumento/irka

E vrama: 25 minuci

Cél: *hogy a cigányságról alkotott képet a gyermekekben bővítsük, pozitívabbá formáljuk, illetve hangsúlyozzuk a saját közösségükben jelen lévő pozitív tulajdonságokat, ezáltal erősítve saját roma identitásukat, saját képüket.*

Eszközigény: A/3 ív papírlapok, jó minőségű rajzeszközök (színes ceruza, pasztell, zsírkréta, filctoll stb.).

Időkeret: 25 perc

O chokivo

Bershenko gruppo: Ande telune klassura (7-10 bershenge shavora)

O chokivo fantazijake anavasa, ande kadi butyi pasha e kultura pa o rassizmo vorbisaras savo shaj rakhas andel shkoli vaj ande intrego them. Ande anglune butya pa e kulturake kotora te vorbisaras thaj te kidas len kethane, kade, hoj lokes zumavas te pinzharas le shavorenge komuni, familiji soske avucija inkren vazhnoske. Le chasocko legmajvazhno kotor jekh videvo si, kodolesko anav „o Chokivo”.⁵

⁵ Csoki (2021) – Lakatos Lászlóke ande CineFest Nemzetközi Miskolci Filmfesztivál Roma-Kipesko programo ande 2021 o legmajlasho gindipeski mita xutyildas. Kon iskirindas thaj kerdas o video, O Lakatos László muklas, hoj te hasnalis o video: <https://www.facebook.com/lakatoslaszlo23/videos/260482155940493/> 2021. 10. 10

A csoki

Korosztály: alsó tagozatos (7–10 éves)

A csoki fantázianévre keresztelt foglalkozáson belül a roma kultúra elemein túl az iskola falain, vagy akár az egész társadalomban tapasztalható rasszizmust is érinteni fogjuk. Az első feladatokban általános kultúraelemeket gyűjtünk, majd fokozatosan haladunk a gyermekek saját közössége, saját családjának értékrendje, tulajdonságai felé. A foglalkozás gerincét a „Csoki” c. videó adja.⁵

⁵ Csoki (2021) – Lakatos Lászlónak a CineFest Nemzetközi Miskolci Filmfesztivál Roma-Kép programjában 2021-ben a legjobb ötlet díját elnyerő alkotása. A videó felhasználását Lakatos László, a videó írója és rendezője engedélyezte: <https://www.facebook.com/lakatoslaszlo23/videos/260482155940493/> 2021.10. 10.

O videovo resel vi e romani kultura, perdal pel lyakura, perdal pel tradici thaj perdal pel kaver kulturalne kotora andre sikavel o rassizmo, so shaj hatyaras aba andej ovoda/xurdin vaj ande teluni shkola. Kadi tema kade sikavel andre o videovo, hoj le shavora zhanen te hatyaren.

1. O romipe

Pel chasosko angluno kotor le shavorenca kethane kidas la romana kulturaki karakteristika (sar, le niposke gada, o khelipe, bashajipe). *Pe kadal kulturake kotora te anas jekh – jekh pelda.*

Le inshtumentura: po projektoro, le glasoski lada

E vrama: 10 minuci

2. O chokivo

Kadi butyi „Kames o chokivo?” pushipesa kezdil. O Chokivo sakon vaj le legmajbutzhene kamen. Te pushas le shavoren, hoj von so gindin, kas, sostar bushon Chokivoske? Te vorbisaras pa kodo, hoj sostar si problema te varikas kade bushon? Kana „o rom” alav angal avel, shaj vorbinas majdur pa kodo hoj sostar si lasho vaj nasul te varikon rom si.

E resin: *Le shavora duma den pa penge hatyarimata thaj gindura save andar pengo romipe aven.*

E vrama: 10 minuci

3. O videovo

Kethane te dikhas o videovo, tela kadi vrama le shavorengi butyi kodi si, hoj sama te len, hoj so sas le shavoreski lecka ando videovo. Pala o videovo te pushas le shavorendar, hoj so gindin, andar soski nacija si o Chokivo. Te vorbisaras vi pa kado, hoj o Chokivo sar sikadas andre peska familija. Shaj vorbisaras le shavorenca vi pa kodo, hoj von sar hatyarenpe o rassizmo andej shkola thaj, hoj sar

A videó több a cigánysággal kapcsolatos témát érint. A szokásokon, hagyományokon, egyéb kultúraelemeken túl a már óvodában, kiskorban is jelen lévő rasszizmussal is magas szinten, de a gyerekek számára is megfelelő nyelvváltozatot alkalmazva foglalkozik.

1. Cigányság

A foglalkozás bevezetéseként a gyerekekkel közösen olyan kultúraelemeket gyűjtünk, amelyek a cigányság sajátos jellemzői (öltözködés, zene, tánc, habitus, érdeklődési körök). Az egyes elemekre példát is hozunk. pl.: roma zenei folklór, népviselet.

A feladat célja, hogy összegyűjtse a bemeneti tudást, azaz a gyerekek meglévő tapasztalatait.

Eszközигény: projektor, hangszóró a prezentáláshoz.

Időkeret: 10 perc

2. A csoki

A feladat a „Szeretitek a csokit?” kérdéssel kezdődik. A csokit mindenki, legalábbis a legtöbben szeretik. Megkérdezzük a gyerekeket, hogy szerintük kit miért becézhetnek Csokinak. Beszélgessünk arról, hogy van-e probléma azzal, ha Csokinak hívunk valakit. Elhangozhat a cigány szó, beszélgessünk arról, hogy jó vagy rossz cigánynak lenni, hogy miért jó vagy miért rossz cigánynak lenni.

Cél: *a gyerekekben felhozzuk a cigányságukkal kapcsolatos élményeiket, gondolataikat, arról nyílt beszélgetés kezdődhessen.*

Időkeret: 10 perc

3. A videó

Közösen megnézzük a címadó videót, közben a gyerekeknek azt a feladatot adjuk, hogy figyeljék meg, mi volt a kisfiú házi feladata. A videó megnézése után megkérdezzük, hogy milyen nemzetiségű volt szerintük a főszereplő. Beszéljük meg, milyen tulajdonságo-

zhanen te maren le rassizmosa. Ande kadi butyi vi si le romane shavoren thaj raklen relevancija.

E resin: *Te kidas kethane soske kaverimata si mashkar le romane familiji thaj mashkar le gazhenge familiji, thaj te vorbisaras pa la shkolkata rassizmo. Si kasave but situaciji, dyelura save pinzharen le shavora, ba naj len dosta trajoske situaciji andar soste perdal zhanen te dikhen kadal, thaj kade gindin, hoj normalni si. Kadi butyi zhutil le dikhimasko zhanipe thaj e mamorija / o seripe zuravel, so zurales vazhno-j le shavorenge.*

Eszközigény: *projektor, hangszórók a videó lejátszásához.*

Időkeret: 10 perc

4. Le khereski lecka / butyi

Ande sharto butyi kodo trubun te keren po chaso le shavorenge, savi ando videovo sas le Chokivos khereski butyi. Le shavorenge perdal trubul te gindisaren, hoj soski si pengi familija, thaj pala kodo andre trubul te sikaven lenge ande varisoski forma, kado shaj avel iskirsaripe vaj illusztracija.

O sityari phirkerel ande klassoski soba mashkar le shavora thaj zhutimaske pushimatonca zumavel te del lenge inshpiracija. Kana le shavora andre agorisarde e butyi andre sikaven kodol jekhvareske.

Perdal pe kadi butyi opre zhanas te akaharas e sama la familijako vazhnipe, thaj vi kodo zhanas te zuravas andel shavora, hoj putyardes dikhen pe pengi familija thaj hoj opre te pinzharen, hoj soske but mezutne butya si kavra familijanica ando klasso.

E resin: le hertiji; le iskirisarimasko instrumento/irka

E vrama: 15 minuci

kat sorolt fel a kisfiú a saját családjáról. Beszélhetünk a jelen lévő gyerekek saját tapasztalatairól az iskolai rasszizmus kapcsán, illetve hogy hogyan tehetnek ellene. A tapasztalatoknak, ötleteknek roma és nem roma részt vevő gyerekek esetében is van relevanciája.

Cél: *a roma családokra jellemző – a többségi társadalomtól eltérő – tulajdonságok összegyűjtése, illetve az iskolai rasszizmus feldolgozása. Vannak olyan jellemzők, amiket bár tud, ismer a gyerek, viszonyítási alap híján természetesnek veszi. A roma tematikán túl a feladat fejleszti a megfigyelőképességet, memóriát, ami a korosztály számára szintén fontos.*

Eszközigény: *projektor, hangszórók a videó lejátszásához.*

Időkeret: 10 perc

4. A saját házi feladat elkészítése

A foglalkozás negyedik feladatában, a videóban szereplő házi feladat elkészítésére kerül sor. A videóval összhangban minden gyereknek végig kell gondolnia a saját családjára jellemző tulajdonságokat, majd valamilyen formában rögzíteni. Ez lehet írás, vagy néhány illusztráció. A foglalkozás vezetője a munkafolyamat alatt körbe jár, a gyermekeknek egyéni segítséget nyújt, gondolatot ébreszt.

A feladattal elkészült gyerekek néhány mondatban mutassák be a családjukat egymásnak.

A feladat célja a család fontosságának tudatosítása, a család tagjaként való önazonosítás erősítése. A bemutatás során különböző családok között észrevett hasonlóságok alapján a közösség erősítése.

Eszközigény: lapok, író- és rajzeszközök

Időkeret: 15 perc

Le roma ando Ungriko Them, vaj ande kaver them

Bershengo gruppo: teluna shkolake opurne klassura (11-14 bershenge shavora)

Ande teluna shkolake opurne klassura aba le sityara shaj inkren kasave chasura, kaj mishto opre zhanen te hasnisaren le shavorenge gindura pasha e butyi. Slobodnonnes shaj gindisarenpe thaj vorbisaren le sityareske zhutipesa pel chasura pa kodo, hoj so jelentil lenge pengo romipe, kade shaj zhutisaras pasha 'ekhe saste, zurale romipesko zhanipe

Mashkar le roma butivar shaj hatyarasame, hoj le roma telal molinen pen ke, na kade trajon sar le gazhenge avucijako zhanipe azhukarel, thaj kodol kaverimata so si mashkar lende butivar

Cigányként Magyarországon, vagy bármely országban

Korosztály: felső tagozatos (11–14 éves)

A felső tagozatosok értelmi képességei, meglévő élettapasztalatai megfelelő alapot adnak ahhoz, hogy egy irányított, de legnagyobb mértékben az osztály/csoport gondolataira épülő foglalkozás valósulhasson meg, amelynek fő célja a saját nemzeti identitásuk biztos alapokra helyezése a közösség valós értékei alapján.

A cigányság körében előfordul, hogy saját magukat, a cigányságot a többségi társadalom értékrendje, illetve a többségi társadalom véleménye alapján ítélik meg, így egy alárendelt, csökkent értékű énképet felállítva, míg más esetekben a romák és a többségi társadalom életmódjában tapasztalható különbségek szembeállást

kasave hatyarimata del le romenge, hoj von majcerra si lendar. Le chasosko plano kodo si, hoj andel shavora opre zuradyol pengo romipe thaj pasha kado vi penge ungripesko zhanipe.

1. Te kidas kethane kasave avuciji pe soste le roma putyarde si!

Le shavora shaj phenena le nipesko khelelpe, o bashajipe, le nepeski phiripe, hajkam le paramichi. Pala kodo le shavora phenen moderno peldicko so vi le naj roma kamenas.

Le shavora shaj si, hoj phenena le niposko khelipe, o romano bashajipe, o tradicionalno romano ulavipe thaj hajkam vi le paramichi phenena. Pala kodo kasave moderni romane avuciji shaj phenas le shavorenge save mashkar le gazhe avuciji si.

- le nipesko phiripe-Romani Design/Le niposko uravipe – Romani Desing
- le niposko khelipe: Fitos Dezső vesko Társulat/Jekhetanipe: *Taven Baxtale* angla delipe
- le nipesko bashajipe: Lakatos Mónika Womex Artis Award 2020 mita: Parno Graszt, Speranta
- le paramichi: *Romane paramichi*, le animacioveske flimura, Kecskemétfilm

Kado chaso kodo kamel andre te sikavel, hoj le dulmutani avuciji modernones perdal forazime majdur zhanen te trajon, kade hoj ande'kb them sakoneske avucuciji zhanen te kerdyon. .

Le inshtumentura: o prejektoro, diavesko rindo

E vrama: 10 minuci

2. Vorbisaripe pal romane familiji thaj pal romipeska kulturake avuciji.

Kathe, kade tatyarel opre o vorbisaripe o sityari/ e sityarica, hoj andar pesko trajo kasave pecipiji phenel save kodo sikavel andre, hoj soske lashimata, kamipe las kathar le roma.

váltanak ki, a felek ellenségként tekintenek egymásra. A foglalkozás célja a fentiek értelmében a roma gyermekek nemzetiségi identitásukban való erősítése, illetve a roma–magyar kettős identitás, az egymásért való felelősségvállalás kialakítása.

1. Gyűjtsünk olyan kultúraelemeket, amelyekben a cigányság jeleskedik.

A gyerekek várhatóan a néptáncot, zenét, népviseletet, esetleg a meséket sorolják majd.

A felsoroltak összegyűjtése után olyan példákat vonultatunk fel, amik ezeket a kultúraelemeket felhasználva modern, releváns, a többségi társadalom számára is befogadható értéket hoztak létre.

- népviselet – pl. Romani Design
- néptánc – pl.: Fitos Dezső Társulat – *Taven Baxtale* c. előadása
- népzene – pl. Lakatos Mónika Womex Artis Award 2020 életműdíja, Parno Graszt, Speranta stb.
- mesék – *Cigánymesék*, animációs filmsorozat, Kecskemétfilm, *Ezzel a feladattal rá szeretnék világítani arra, hogy a cigányság ősi értékei modernizálva nem csupán tovább tudnak élni, hanem befogadható, értékteremtő és szórakoztató formában jelennek meg.*

Eszközigény: projektor, hangszóró a prezentáláshoz.

Időkeret: 10 perc

2. Beszélgetés a cigány családokról, a cigányok értékrendjéről.

Itt beszélgetésindítónak saját történeteket mesélnék, amik a saját életében cigányok részéről tapasztalt önzetlenségről, feltétel nélküli szeretetről, elfogadásról szólnak.

Ebben a feladatban az a cél, hogy a gyerekekkel közösen a roma családokra, közösségekre érvényes pozitív tulajdonságokat gyűjtsünk, neve-sítsünk, tudatosítsunk.

Időkeret: 10 perc

E resin: *Ande kadi butyi, kodo si e resin, hoj le shavorenca kethane kasave pozitivni chachimata te kidas kethane save chache si pel roma thaj pe romane familiji.*

E vrama: 10 minuci

3. Na daran ungrura, avile le roma.

Andre sikavas le Puczi Belaves, le romane slobodipeske vitezoski pecipija, thaj kadala pecipijako krujalipe, thaj kethane pangras kadale pozitivnone chachimatonca save kethane kidas pel chasosko angluno kotor.⁶

E resin: *Le shavora te sityon, hoj le romenge pozitivni avuciji, sar hasnisaras opre, hoj zhutipe t'avel pa kodo, hoj phralipesko kontakto te keras mashkar le roma thaj mashkar le gazhe, kade sar vi Puczi Bela kerdas.*

E vrama: 10 minuci

4. Le roma ando Ungriko them

Po chaso, le kethane kidine infromaciji ande kadi butyi te tordyola intregones kethane. Pala soste le shavora sityile, hoj si romane avuciji, thaj kadal avuciji vi vazhni-j, thaj hoj kadal sa zhutisaren „amaro kethano them”. Ande kadi butyi vorbisaras vi pa kodo, hoj so shaj keren le roma anda pendu thaj anda pengo krujalipe.

Ame imbinas, hoj pel chasosko agor le shavora dikhen o „Tudásalom” video.⁷

E vrama: 15 minuci

⁶ Ande 1990 ando marciushi opre ustype sas ando Marosvasharhelyo, ando Valhi mashkar o ungrura (52%) thaj vlaxura (48%). O historija sar o „Kalo mariciushi” anav das kado vrama. Ande kado situaciovo le roma zhutinde, lengo sherutno sas o Puczi Béla ld. „Ne féljete, magyarok, megjöttek a cigányok!” <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=KXnX44bIKY8> 2021.10.10.

⁷ T6 Tudás Hatalom Talpra magyar! <https://www.youtube.com/watch?v=e1drlu9w584> 2021.10.10.

3. „Ne féljete, magyarok, megjöttek a cigányok

Bemutatjuk Puczi Béla roma szabadsághős történetét, aztán az eseményeket, végül párhuzamba vonjuk az előző feladatban összegyűjtött értékekkel⁶.

Cél: *a gyerekekben rögzüljön, hogy a cigány közösségekben jelenlévő értékek hogyan lehetnek eszközei a roma–nemroma együttélés elősegítésének, a testvériség megélésének úgy, ahogy Puczi Béla és társai testvéreiként tekintettek a magyarokra.*

Időkeret: 10 perc

4. Cigányként Magyarországon.

Az órán összegyűjtött tapasztalatok ebben a feladatban állnak össze egységes egésszé. Miután a gyerekekben rögzül, hogy vannak roma értékek, és hogy ezeknek az értékeknek van létjogosultsága, illetve hasznára lehet a roma–nemroma együttélés elősegítésének, ebben a feladatban közösen beszélünk arról, hogy hogyan tehet a cigányság saját magáért és az egész társadalomért.

A foglalkozás zárásaként ajánlom a Tudásalom *Talpra magyar* c. videóját.⁷

Időkeret: 15 perc

⁶ Fekete március megnevezés alatt azokra az etnikai zavargásokra hivatkozunk, amelyek 1990 márciusában történtek az akkor még magyar többségű, Románia területén fekvő Marosvásárhelyen (magyarok: 52%, románok: 48%) a két nemzetiség között. A magyar lakosságot a környékbeli falvakból a városba önlő román parasztságtól a magyar anyanyelvű cigányok – élükön Puczi Bélával – védték meg. ld. „Ne féljete, magyarok, megjöttek a cigányok!” <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=KXnX44bIKY8> 2021.10.10.

⁷ T6 Tudás Hatalom Talpra magyar! <https://www.youtube.com/watch?v=e1drlu9w584> 2021.10.10.

Avri del: Boldog Ceferino Inshtitucija 2021 / Kiadja: Boldog Ceferino Intézet 2021

Sherutno Editori: Székely János o direktori / Felelős kiadó: Székely János igazgató

Getosardas: Hegedűs József / Összeállította: Hegedűs József

Grafikushori: Kransznai Gíta / Grafikus: Kransznai Gíta

Boldasles: Mezei Tímea / Fordító: Mezei Tímea

Lektori: Buzás-Hábel Géza / Lektor: Buzás-Hábel Géza

Editorica: Bángi-Magyar Anna / Szerkesztő: Bángi-Magyar Anna

BELÜGYMINISZTERIUM

E hertija o ROMA-NEMZ-KUL-21-0672 projekto si.

Savo o Andruno Politikako Ministirumo zhutisardas.

„Belügyminisztérium megbízásából

a Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság által

«Roma nemzetiségi kulturális kezdeményezések 2021. évi költségvetési támogatása»

címmel kiírt pályázat keretében ROMA-NEMZ-KUL-21-A-0672”

TÁRSADALMI ESÉLYTEREMTÉSI
FŐIGAZGATÓSÁG